

❖ דיוקים ודקדוקים ❖

א' א': **יִשְׁעִיהוּ** - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא **יִשְׁעִיהוּ** או לקרוא **יִשְׁעִיהוּ** בחטף פתח.

בְּיָמֵי עֲזִיָּהוּ יוֹתָם אָחֻז יִחְזַקִּיהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתִּיבַת **יִחְזַקִּיהוּ**, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר שבתִּיבַת **יוֹתָם**^א.

א' ב': **פָּשְׁעוּ בִּי** - הטעם מלעיל בפ"א^ב.

א' ד': **הָיוּ** - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא **אֹזִי** באל"ף, ויש בזה חשש שינוי משמעות^ג. וכן הוא להלן (כ"ד).

א' ה': **עַל מֶה תָּכֹן עוֹד תוֹסִיפוּ סָרָה** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתִּיבַת **עוֹד**, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר^ד שבתִּיבַת **תָּכֹן**.

לְחַלִּי - יש אומרים שהלמ"ד בקמץ גדול, וכך מנהג הספרדים^ה.

הפטרות שבתות בין המצרים בניגון קינה, אך המנהג לקרוא את הפטרות חזון בלבד בניגון קינה, שהוא מנהג קדום שכבר נזכר בראשונים, אולי גם לדבריו מנהג נכון הוא.

ויתכן שדעת החזון איש היא שיש בזה מחלוקת, שלדעת הרמ"א (סימן תקנ"א סעיף א', זה דעת המרדכי והאור זרוע ועוד) שבשבת חזון לובשים בגדי חול הרי שמותר לנהוג אבילות בפרהסיא בשבת זו, אך לדעת הרדב"ז (שו"ת חלק ב' סימן תרצ"ג) והגר"א והחכם צבי (עיין משנה ברורה שם סק"ו) שאין ללבוש בגדי חול בשבת חזון, נראה שסברו שגם בשבת חזון אסור לנהוג אבילות בפרהסיא (ואמנם הגר"א בסימן תכ"ה סק"ח סובר כמו שכתב היראים שהפטרות חזון עצמה קשורה לזמן האבילות, אך יתכן שאין זה נחשב ממש כאבילות בפרהסיא אם לא משנים בגינה). והחזון איש נהג בזה כדעתם (אמנם יש שנקטו שאין בזה מחלוקת, אלא שלקדמונים בגדי חול היו שונים במראיהם וההבדל היה רק באיכות, ולכן יכלו ללבוש בגדי חול כי לא היה ההבדל ניכר, אך בזמן האחרונים היו בגדי חול שונים במראיהם מבגדי חול, ולכן ללבוש בגדי חול לבוש חול היה ניכר ויש בזה אבילות בפרהסיא. כן כתב בערוך השולחן סימן תקנ"א סעיף י"א, וכעין זה כתב בשו"ת מהר"ם בריסק חלק ב' סימן ח', וכן משמע במגנה"ל הלבנות תשעה באב ובלבוש סימן תקנ"א סעיף ט"ז שכתבו שמותר בלבוש בגדי חול משום שלא ניכר בזה האבילות כל כך כי הוראה אומר שאין לא בגדים אחרים). וצ"ע בזה.

ויש להעיר, שלדעה שבשבת אין לקרוא כן משום אבילות בפרהסיא, יתכן שיש בזה גם משום מה שאמרו חז"ל (מסכת מלה פרק א' הלכה ד') **'הקורא פסוק שלא בזמנו מביא רעה לעולם'** ופירושוהו (מלה רבתי פרק א' הלכה ו') **'ופסוק בלא זמנו דאמר כקנינות'** (ולא מבואר ממש באיזה אופן מדובר, ואם מותר לקונן בשבת חזון מסתבר שנחשב בזמנו, אך אם אסור משום אבילות, יתכן שמטעם זה גם נחשב שלא בזמנו, ועיין מה שכתב בבאור מעין גנים על כלה רבתי).

^ט מחזור מעגלי צדק, מגן אברהם (סימן רפ"ב סק"ד), ועוד.

^א בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש העניין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) **אֵיתָא, שֶׁאֵחָד מִהַדְּבָרִים שֶׁאֵנִי יִרְחוּ עֶשְׂרֵי שָׁלָל כְּדִין, שֶׁהוּא כּוֹרְכִין אֶת שְׁמֵעַ, וּפִירֵשׁ רַבָּא בְּגִמְרָא (נ"ו ע"א) שֶׁהוּא אֹמְרִים 'הָיוּ עַל לְבָבָךְ', וְזֶה שֶׁלֹּא כְּדִין כִּי שְׁמֵעַ שָׂרָק הָיוּ יְהוּי עַל לְבָבָךְ וְלֹא מִחוּר. וְהַטַּעְמָה שֶׁם הִיא 'אֲשֶׁר אֲנִי מְצֹנֵן הָיוּ עַל-לְבָבָךְ' בְּתִבְרֵי טַפְחָא, וְטַעְמָהּ הִיא שֶׁהַפְּסִיקוּ בְּתִבְרֵי יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּטַפְחָא.**

^א שאם לא יטעים כראוי ישמע שהפסיק הוא **בְּיָמֵי עֲזִיָּהוּ יוֹתָם, אָחֻז יִחְזַקִּיהוּ** מלכי יהודה^א שרק אחז ויחזקיהו היו מלכי יהודה, בעוד שהפסיק הוא **בְּיָמֵי עֲזִיָּהוּ יוֹתָם אָחֻז יִחְזַקִּיהוּ, מַלְכֵי יְהוּדָה** שכל הארבעה היו מלכי יהודה.

^ב משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון 116 פרשת בראשית הערה ג'.

ויש אומרים שהלמ"ד בקמץ קטן^ז. והח"ת בחטף קמץ קטן. והטעם מלרע בלמ"ד השניה.

א' ז': **כְּמִהְפַּכַת** - הה"א בשווא נח^ז. ואין להבליעה ולקרוא **כְּמִהְפַּכַת** או לקרוא **כְּמִהְפַּכַת** בפתח.

א' ט': **כְּמַעֲט פְסָדִים הָיִינוּ** - יש להקפיד להטעים היטב את האתנחתא המפסיק שבתִּיבַת **כְּמַעֲט**, ולא לחברו עם תיבת **פְסָדִים** הָיִינוּ שאחריו^ח.

א' י"א: **שְׁבַעְתִּי** - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא **שְׁבַעְתִּי** או לקרוא **שְׁבַעְתִּי** בחטף פתח.

וְדָם פָּרִים וּכְבָשִׁים וְעֵתוּדִים לֹא חָפַצְתִּי - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתִּיבַת **וְעֵתוּדִים**, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר^ט שבתִּיבַת **וּכְבָשִׁים**.

א' י"ג: **הָבִיא** - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא **אָבִיא** באל"ף ותשתנה המשמעות.

אָנֹכִי - לבקיאים בחילוק שבין ו' לב' רפה, ראוי להקפיד על הגייה נכונה של הוי"ו, שלא ישמע שקורא **אָבֹנִי** בבי"ת^י.

א' ט"ו: **אֲעֲלֶים** - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא **אֲעִלים**

^ז באבן עזרא (ישעיה א' ד', נחום ג' א') הביא שני פירושים בזה, שיש מפרשים ש'הו' הוא כמו **אֹזִי** (שכתבו המפרשים שהיא קריאה כאב ואבל) והאל"ף התחלפה בה"א שכן דרך אותיות מאותו מוצא להתחלף לפעמים (וכן נקט גם האברבנאל בישעיה שם, וברד"ק שם כתב שכן משמע מתרגום יונתן), אך דעתו שמשמעם שונה, ש'הו' הוא סימן קריאה (וכן נראה שנקט רד"ק בישעיה שם, וביאר יותר ש'הו' הוא לשון קריאה וצעקה הן לאבל והן להשמיע השומע).

^ח שאם לא יטעים כראוי ישמע שהפסיק הוא **עַל מֶה תָּכֹן, עוֹד תוֹסִיפוּ סָרָה**, בעוד שהפסיק הוא **עַל מֶה תָּכֹן עוֹד, תוֹסִיפוּ סָרָה** (ועיין בבאור הגר"א שפירש כפסיק הטעמים, ובשאר המפרשים פירשו דלא כהטעמים).

^ט שהרי כתבו המדקדקים (ראה רד"ק מ"ב ב' י"ב ותהלים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה ש"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש או שווא נח אחר הקמץ, הוא בהכרח קמץ גדול.

^י על פי הסברה הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, משום שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. וכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן. ואף שאין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, כאן ההברה היתה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית ראויה היתה להנקד בשווא נח (לחל"ל), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ויכול לבוא בה קמץ קטן.

^י וה"א זו נהגית כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות **עֲמָה' אֶתָּה'**, וכדומה. וראה עוד בגליון 177 הפטרת ויצא הערה ו'.

^י ועיין עוד בדברי האבן עזרא מהר"י כספי והמלבי"ם כאן שהוכיחו מהאתנחתא ש'כְּמַעֲט' הולך מה שכתוב לפניו ולא על מה שכתוב אחריו (ובתלמוד (ברכות י"ט ע"א, שם ס' ע"א) נראה שהולך על מה שכתוב אחריו, שכתוב 'לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן וכו' דכתיב כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו מאי אהדר להו נביא שמעו דבר יי קצני סדום', אך באמת תיבה זו אינה נצרכת לדרישה עצמה, וכן נמצא גם בתלמוד (כתובות ח' ע"ב) שדרישה זו מופיעה ללא תיבת 'כמעט', וגם בשאר המקומות בתלמוד יש גרסאות שונות שבהן אלא מופיעה תיבה זו או שכתוב מראש הפסוק).

^ט שאם לא יטעים כראוי ישמע שהפסיק הוא **וְדָם פָּרִים וּכְבָשִׁים, וְעֵתוּדִים לֹא חָפַצְתִּי** שרק בקרבנות עתוּדִים אינו חפץ, בעוד שהפסיק הוא **וְדָם פָּרִים וּכְבָשִׁים וְעֵתוּדִים, לֹא חָפַצְתִּי** שבכל קרבנות אלו אינו חפץ.

^כ וניקוד תיבה זו בצורת הקשר היא **אָבֹנִי** בסגול, ורק בצורת הפסק הניקוד הוא **אָבֹנִי** בקמץ. וכיון שאין כאן הפסק עניין ניקוד האל"ף בקמץ לכאורה מוכיח שהכוונה ל'אָנֹכִי ולא ל'אָבֹנִי', אך מכל מקום עדיף להקפיד על הבידול כדי שלא יובן ששינה וקרא **אָבֹנִי** בצורת הפסק.

או לקרוא 'אָעליס' בחטף פתח.

א' י"ז: הַזְכּוֹ - הטעם מלרע בכ"ף.

מַעֲלִיכֶם - הלמ"ד הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח^{כא}.

א' י"ז: אֶשְׁרֵי - השי"ן בדגש, והשווא נע.

א' י"ח: אֶסְיָאֲדִימוֹ - האל"ף בשווא נח^{כב}. ואין להבליעה ולקרוא 'ידימו' או לקרוא 'יאדימו' בחטף פתח.

א' כ"א: מְרַעְחִים - הצד"י בדגש, והשווא נע.

א' כ"ד: אָבִיר - האל"ף בחטף פתח, והבי"ת רפה^{כג}.

א' כ"ו: כְּבִתְחִלָּה - התי"ו בדגש, והשווא נע.

יִקְרָא - הטעם מלעיל בקו"ף^{כד}.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

❖ חילופי נוסחאות ❖

א' ה': עַל מָה / (עַל־מָה)

במנחת - בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז, א"ג א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, גינצבורג^{כה}, קסטור, קורן, ברויאר.

במקף - בכתבי היד: ס"ג, א"א א"ב א"ה א"ח. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, לטריס.

א' י': עַם עַמְרָה / (עַם־עַמְרָה)

במרכא - בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד ס"ו ס"ח ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז, א"א א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג^{כז}.

קסטור, קורן, ברויאר.

במקף - בכתבי היד: ס"ז ס"ט ס"י, א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה.

א' י"א: לְמַהֲלִי / (לְמָה לִי)

במקף - בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז, א"ב א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, גינצבורג^{כז}, קסטור, ברויאר.

במנחת - בכתבי היד: ס"א, א"א א"ג א"ד א"ה. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, לטריס, קורן.

א' י"ח: לְכוּנָא / (לְכוּנָא) ^{כז}

במקף תביר - בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז, א"ב א"ג א"ה א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, גינצבורג^{כז}, קורן, ברויאר.

במקף מרכא - בכתבי היד: ס"ח, א"א א"ד א"ו. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, לטריס.

במרכא תביר - בכתבי היד: ט"ז. ~ ובדפוס: קסטור.

א' כ"א: מְלֻאֲתֵי מִשְׁפָּט / (מְלֻאֲתֵי מִשְׁפָּט) ^{כט}

ברביע - בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז, א"ב א"ג א"ה א"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג, קסטור, קורן, ברויאר.

בזקף קטן - בכתבי היד: א"ג א"ד א"ה א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה.

^{כז} ובגליון ציין שכך מוטעם ברוב הספרים, ובספרים אחרים מוטעם 'למה' במנחת ולא במקף.

^{כז} בספר החילופים מהדורת מישאל מופיע חילוף בפסוק זה, שלבן אשר מוטעם 'לכוֹנָא' ולבן נפתלי מוטעם 'לְכוּנָא'.

אלא שנוסח חילוף זה קצת קשה, שכן הטעמת 'לכוֹנָא' במקף ומרכא אינה מצויה כלל בספרים המדויקים, ואף בכתר ארס צובה שהוטעם על ידי בן אשר מוטעם 'לכוֹנָא' במקף תביר. ולכן מסתבר שלשניהם מילת 'נָא' מוטעמת בתביר, והחילוף הוא רק האם מילת 'לְכוּ' במקף או במרכא, שלבן אשר מוטעם 'לְכוּ־נָא' במקף תביר ולבן נפתלי מוטעם 'לְכוּ נָא' במרכא תביר, וכן מופיע בחלק מרשימות החילופים (בגן בדפוס מק"ג, שם נמסר 'מתחלפין לכו נא מקף', כלומר שזהו החילוף שבין בן אשר לבן נפתלי, וכן נוסח החילוף ברשימה שבספר המסורה חלק א' עמ' תקפ"א. ואף שרשימת החילופים שערך מישאל בן עזיאל מחוזקת במדויקת יותר משאר הרשימות שכן בדק בין הרשימות השונות וברר את הנוסח הנכון, יש מעט מקומות בהם נראה שהרשימות האחרות מדויקות יותר, וגם ייתכן שהתכוון למסור על תביר ושכח לסמן את הנקודה שבתביר או שהנקודה היטשטשה ולכן היה נדמה כמרכא, ואף מסתבר לומר כן כפי שמופיע בשאר הרשימות וכפי שמוטעם בכתר ובשאר הספרים המדויקים).

ומסתבר שגם מעט הספרים בהם מוטעם 'לכוֹנָא' במקף ומרכא עשו כן על פי הנוסח הנ"ל שהופיע בספר החילופים. ובכ"י ט"ז הטעים כדעת בן נפתלי כדרכו בעוד מקומות.

^{כח} ובגליון ציין שכן ההטעמה לדעת בן אשר וכך הוא ברוב הספרים (עיין הערה לעיל), ולבן נפתלי מוטעם 'לְכוּ נָא' במרכא תביר.

^{כט} נראה שההטעמה ברביע מסתברת יותר, משום שאם מוטעם 'מְלֻאֲתֵי מִשְׁפָּט' בזקף הפיסוק הוא 'מְלֻאֲתֵי מִשְׁפָּט, צֶדֶק יְלִין בָּהּ וְעֵתָה מְרַעְחִים' שהפיסוק הגדול אינו בין שתי צלעות המשפט, אך אם מוטעם 'מְלֻאֲתֵי מִשְׁפָּט' ברביע הפיסוק הוא 'מְלֻאֲתֵי מִשְׁפָּט צֶדֶק יְלִין בָּהּ, וְעֵתָה מְרַעְחִים' שהפיסוק הוא בין שתי צלעות המשפט, כלומר בין הצלע העוסקת בעבר לצלע העוסקת בהווה.

^{כא} משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון 117 פרשת נח הערה ב'.

^{כב} כתב בקסת הסופר (פתיחה לחלק שני, אות ו'): אבל דין נח נראה אינו נוהג באל"ף, ומה שנמצא 'נָאֲדָר בְּקֶדֶשׁ' שהאל"ף בע"כ היא כמו נח נראה מדדלי"ת שלאחריה דגושה, וזהו דלא כמנהג הלשון אלא מטעם כמוס. וכונתו שאע"פ שדרך האותיות הגרוניות להתרחב משווא נח לחטף, כאן האל"ף נשארה בשווא נח שלא כמנהג.

ולענין אופן הגיית אל"ף בשווא נח, כתב ר' שבתי סופר שהיא קלה מאד עד שכמעט ולא תורגש בקריאה. והיינו שלאות אל"ף יש מבטא מסויים שהוא קל מהאות עי"ן, ולכן אפשר לבטאה בשווא נח, ולא שאין לאות אל"ף מבטא כלל (ובאמת מחמת קלות האות אל"ף במבטא, קריאת אל"ף בשווא נח נשמעת מעין עצירה מאלצת באמצע המילה).

^{כג} וכתב רד"ק (שמואל א' כ"ח, מכלול קנ"ד ע"א, שרשים שרש אבר) שיש למילה זו שני משקלים שונים, האחד 'אביר' בפתח ודגש (על משקל 'כביר'), והוא מנוקד כן בין במוכרת ובין בנסמך (ולכן בשמואל שם מנוקד 'אביר הַרְעִים' אף שהוא נסמך), והשני הוא 'אביר' בקמץ ורפה (על משקל 'שְׁרִיר'), ובנסמך הוא משתנה ומנוקד 'אביר' בחטף פתח, כדרך קמץ שמשתנה לשווא (ובאות גרונית לחטף פתח שדינו כשווא) בסמיכות (כגון: קציר-קציר חטים, חציר-חציר גזז).

ובכל המקרא כאשר תיבת 'אביר' כתובה ככינוי לה' בא המשקל הרפה, ובשאר המקומות בא המשקל הדגוש. ובפשטות נעשה כן כדי להבדיל בין קודש לחול. ורבינו בחיי (ויקרא י"ג ב') כתב שזה כדי לרמוז על מידת הרחמים גם כשמדברים על תוקפו של ה'.

^{כד} ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'עלימה' במקף, או 'עלימה תכו' במקף מונח זקף קטן (וכן הוא בכתבי היד א"ד א"ו).

^{כה} ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם 'עס' במקף ולא במרכא.